

❧ ברכות השחר ❧

אשר יצר:

* אֵי אִפְשָׁר.^א

אלהי נשמה:

* מודה אני לפניך ה' אלהי ואלהי אבותי "שאתה הוא" רבון כל המעשים אדון כל הנשמות "מושל בכל הבריות חי וקים לעד".^ב

* הנותן לְשִׁכּוּי בינה (מלעיל).^ג

* שְׁעֵשָׂה לי כל צְרָפִי.^ד

ברכת המעביר:

* נוסח הברכה ויהי רצון בלשון רבים. (מעניינו, מעפעפונינו, שתרגילנו, ותדביקנו, תביאנו, ותרחיקנו, ותננו, וגמלנו).^ה

* לידי "עבירה" (במקום "חטא"). ותננו "לאהבה". ואין אומרים "היום ובכל יום", וכן "וכן" את יצרי להשתעבד לך".^ו

^א כהכרעת הרב בית עובד (אות ז'), ובשורת תעלומות לב (ח"ד סימן מ"ב) מבואר שכך המנהג פשוט ואין לשנותו ע"ש.

^ב כן המנהג הפשוט בכל ערי סוהיה אשר שמענו וראינו. וכבר הארכנו בחלק התשובות (סימן א') להעמיד ולקיים מנהג אבותינו בלי שום פקפוק גם לדעת מרן הרש"ש ז"ל ע"ש היטב ותרו"ץ.

^ג כך שמעתי מחכם מ. מהדיב יצ"ו בשם חכם י. שחיבר ע"ה שהיה מדקדק בדבר כי כן הוא באיוב (פרק ל"ח, ל"ו), וכן נוהגים.

^ד תיבת "שעשה" מלעיל. ותיבת "צְרָפִי" בלשון יחיד, כדעת הרב מגן אברהם (סימן מ"ו ס"ק ב') ודלא כסידור בית עובד שכתב בפת"ח תחת הכ' והוא לשון רבים.

^ה אע"פ דבש"ס ברכות (דף ס' ע"ב) כתובה בלשון יחיד, עכ"ז נהגו לאומרה בלשון רבים וכמו שמצאנו בגמרא שם (דף כ"ט ע"ב) נוסח תפלת הדרך בלשון יחיד, ואמר עלה אביי לעולם לישתף איניש נפשיה בהדי צבורא, היכי נימא? יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתוליכנו וכו', בלשון רבים. וכ"פ מרן בשו"ע (או"ח סימן ק"י ס"ד). כ"כ הרב כנסת הגדולה (סימן מ"ו בהגה"ט) בשם ספר אות אמת (ח"ב סדר קדושה דף קע"ג ע"ב), וכ"כ העולת תמיד (שם ס"ק ב') מגן אברהם (שם ס"ק ד') ומטה יהודה עייאש (שם ס"ק ו'). ועיין בספר שלמי צבור (דף נ"ד ע"ד) שרוצה לחלק בין נוסח הברכה הנאמרת בלשון יחיד לנוסח הבקשה הנאמרת בלשון רבים ע"ש. ולענ"ד לא ידעתי לחלק ביניהם, דהא קי"ל דאין לענות אמן עד הגומל חסדים טובים לעמו ישראל, והכל ברכה אחת היא (סימן מ"ו ס"א). ושור"ר בספר מקור חיים (לבעל החוות יאיר) שהקשה כן ע"ד העולת תמיד, ושם בהגהת המו"ל הביא מסידור "עבודת ישראל" ו"אוצר התפלות" שבסידורים ספרדים גם נוסח הברכה בלשון רבים. ועיין במנחת אהרן (כלל ה' אות כ"ה), וכן הוא בסידור בית עובד, וכן נוהגים.

^ו עיין בסידור בית עובד, ושם איתא "לידי חטא ולא לידי עבירה", ואני שמעתי מפי הזקנים "לידי עבירה ולא לידי עון". ועיין בספר עוד יוסף חי (וישב אות י"ג). ושאר השינויים כתובים גם בסידור הנ"ל.

יהר"מ שתצילנו:

* נוסח הבקשה: שתצילנו היום ובכל יום ויום מעזי פנים, ומעזות פנים, מאדם רע, "מאשה רעה", מיצר הרע, מחבר רע, משכן רע, מפגע רע, מעין הרע, ומלשון הרע, "ממלשינות, מעדות שקר, משנאת הבריות, מעלילה, ממיתה משונה, מחולאים רעים, ממקרים רעים", מדין קשה, ומבעל דין קשה, בין שהוא בן ברית ובין שאינו בן ברית, "ומדינה של גהינם"¹. ומסיימים "הרחמן הוא יצילנו מכולם"².

ברכת התורה:

* לפני פסוקי ברכת כהנים אומרים: "טוב אתה ומטיב למדני חקיך"³.

ותתפלל חנה:

* אחרי ברכת כהנים אומרים "ותתפלל חנה" עד "במקהלים אברך ה'". כל הפסוקים בטעמים של נביאים (כולל גם פסוק "אתוהי כמה רברבין" שהוא מספר דניאל, וכן שאר פסוקים שהם מספר תהלים, ולא משנים לאומרים בניגון הטעמים שלהם, אלא נגריים אחרי טעמי ותתפלל חנה).

תיקון חצות

* בית הכנסת "כותאב אלעתיק" שבו היו מתפללים השוחטים לבית מסלתון טראב, היה מוכר גם כ"מדרש תיקון חצות", כי בו היו מתכנסים רבים בעוד לילה לומר סדר התקון ברב עם.
* כפי הנראה לא נהגו להוסיף הקינות שנדפסו בסידור בית עובד אחרי תיקון רחל⁴.

¹ כ"ה בסידור בית עובד, וכך שמעתי מפי זקנים. ועיין בכף החיים (סימן מ"ו אות כ"ד) בשם הרב שלמי צבור שמצא בסידור הרב מהר"ב הלוי ז"ל שאין לומר יותר מי"א דברים ע"ש. ובמנחת אהרן (כלל ה' אות כ"ז) כתב דכולי עלמא נהגו להוסיף תוספת מרובה כנמצא בסידורים, דכיון שאין זו ברכה אלא בקשה "הרחב פיך ואמלאהו" כתיב, וא"כ הותרה הרצועה לכל אדם לשאול כפי רצונו ומבוקשו ע"ש.

² תיבות "הרחמן הוא יצילנו מכולם" אינם בסידור בית עובד, אמנם מורגלות בפי כל הזקנים בדמשק ובחלב. ועתה ראיתי בסידור מרן הרש"ש ז"ל הנדפס ע"י חכמי חלב [חכם יום טוב ידיד הלוי ומר בריה חכם אלעזר ע"ה] בדף מ"ג ע"ב, בסוף יהי רצון כתוב אותיות "ההי"מ", והוא ר"ת "הרחמן הוא יצילנו מכולם", וכנראה הוסיפו זאת ע"פ מנהגם.

³ כ"ה בסידור בית עובד, וכך שמעתי מר' יוסף מסלתון יצ"ו שכך נוהגים.

⁴ כך נהגו בדמשק. ומנהג חלב לאומרה בבית הכנסת לפני פרשת העקידה. ומה שכתבתי בענין טעמי המקרא כך נהגו גם בדמשק וגם בחלב.

⁵ כך שמעתי מכמה אנשים. אך מנהג החכמים בזה לא נודע, רק סיפר לי חכם מ. מהדיב יצ"ו שפעם אחת בעת נסיעה ברכבת עם מר חמיו החכם השלם א. סולי ע"ה אמרו יחד תקון חצות מלה במלה, והחכם לא אמר אז שום קינות. ולא בירר אם נהג כן מפני טלטול הדרך, או כך היה מנהגו תמיד.

* בערב ראש חדש היו אומרים הפיוט "דודי ירד לגנו" שחיבר רבי חיים הכהן תלמיד מהרח"ו (נדפס בסידור בית עובד דף ט' ע"א), ובבית המתחיל "נקם אלביש" במקום התיבות "ובית המצריה" היו אומרים "בית רמון"².

* גם אותם שלא נהגו לומר תיקון חצות במשך השנה, היו מדקדקים בחודש אלול לאומרו לפני סליחות.

² "בית רמון" היא שם עבודת גלולים שהיתה בדמשק בתקופת אלישע הנביא ככתוב בספר מלכים ב' (פ"ה) ע"ש. ועיין בסוף ספר עין חיים (דף קי"ז סוע"ד) וז"ל: ארבע כתות קליפות "לילית אגרת רהב נעמה" מושבם בארבע מדינות אלו: רומי, סאלמאנקה של איספמיא, מצרים, "דמשק בבית רמון". ולכל אחד יש אומנות בפני עצמה, לילית ברומי על עבודה זרה, סאלמאנקה על שפיכות דמים, מצרים על גילוי עריות, דמשק על הגזל. ה' ירחיקנו מכל דבר רע אמן נצח סלה ועד עכ"ל. ועיין מה שכתבנו במדור "אנשי שם" בתולדות רבינו חיים ויטאל זיע"א.